

Redd Barna

— ALT KOSTER PENGER!

Erfaringer og råd fra barn om fattigdom og utenforskap i Norge.

INNHold

FORORD	3
INNLEDNING	5
Å VÆRE FATTIG I NORGE	9
HJEMME OG I FAMILIEN	12
PÅ SKOLEN	15
PÅ FRITIDEN OG MED VENNER	19
I SOSIALE MEDIER	23
TANKER OM FRAMTIDEN	26
HVA BØR GJØRES? BARNAS LØSNINGER	30
REDD BARNAS ANBEFALINGER	40

– ALT KOSTER PENGES!

Utgitt av Redd Barna 2020,

Rapportforfattere: Rebecca Jafari og Stina Eiet Hamberg

Illustrasjoner: Tomas Drefvelin

Grafisk design: Anna Maria H. Pirolt, brodogtekst.no

FORORD

Norge er et av verdens rikeste land. Likevel finnes det barn som vokser opp i familier med lite penger. I dag lever over 110 000 barn i en familie med dårlig råd. Det er over 11 % av alle barn. Og antallet barn som vokser opp i en lavinntektsfamilie, øker.

Barn som har gitt innspill til denne rapporten, forteller at det å være fattig i Norge er flaut, og at man føler skam. Noen sier at de later som de ikke har lyst til å spille fotball eller gå i en bursdag, fordi de vet at foreldrene ikke har penger til å betale. Barna sier at mangel på penger kan føre til krangling hjemme, at det er vanskelig å konsentrere seg på skolen, at de kan bli mobbet, eller at de ikke har med nok mat på skolen. De forteller om høye kostnader på skolen som gjør at de ikke får deltatt på like linje med andre, enten det er skoleutstyr som de ikke har råd til å kjøpe, eller turer og aktiviteter de ikke har kunnet vært med på. De har fortalt oss at de mener de har færre muligheter til å få en god utdanning og bra framtid.

Oppvekst i en fattig familie har store konsekvenser for barna det gjelder, og for samfunnet. Forskning viser at barn som er fattige i Norge, har dårligere helse, oftere symptomer på depresjon, er sjeldnere motivert for skole og høyere utdanning og deltar mindre i organiserte aktiviteter.

Vi kan ikke se på at disse barna faller utenfor.

Redd Barna jobber med å innfri barns rettigheter. Oppvekst i en fattig familie utfordrer barn og unges muligheter til å få oppfylt rettighetene sine, også her i Norge. FNs barnekonvensjon fastslår

at alle barn har rett til å si sin mening og blir hørt i alle saker som angår dem. Vi må lytte til barna, det er de som vokser opp i dag. Det er de som erfarer og føler ulikhet og utenforskap på kroppen. Gjennom at man lytter til deres erfaringer og meninger, blir politiske beslutninger i saker som angår barn, mer treffsikre.

Redd Barna har fått innspill fra rundt 500 barn om hvordan det oppleves å vokse opp i en familie med dårlig råd, og om hva penger betyr i barn og unges liv. Innspillene er samlet i denne rapporten og gir oss verdifull innsikt i hvordan det er å vokse opp i Norge i dag, og hva som bør gjøres for at alle barn skal bli inkludert og få en god oppvekst – uavhengig av familiens økonomi. Vi vil takke alle barn og unge som har delt sine tanker og erfaringer og kommet med forslag til tiltak. En stor takk rettes også til lærerne på skolene rundt om i landet og organisasjonene som har hjulpet oss med rekruttering og åpnet sine lokaler for oss. Tusen takk for innsatsen dere gjør, og hjelpen vi har fått.

Dårlig levekår setter dype spor. Det koster å vokse opp i Norge, og det koster å løfte barn ut av fattigdom, men det er en pris vi må være villig til å betale. Barna har talt, nå må vi ta dem på alvor!

God lesning!

Hilsen Redd Barna

INNLEDNING

Redd Barna har snakket med barn og unge om hvordan det er å vokse opp i en familie med dårlig råd i Norge i dag. Hvilke utfordringer møter barna? Hvor viktig er penger for at man skal føle seg inkludert? Og hva betyr egentlig penger i hverdagen til barn?

I løpet av 2020 har vi snakket med og fått innspill fra over 500 barn i Norge. Noen av barna hadde direkte erfaringer med å vokse opp i familier med dårlig råd, mens andre ikke hadde det. Felles for dem alle er at de vet hvordan det er å være barn i 2020, og hva penger har å si i livene deres.

Barna har også kommet med forslag til tiltak som de mener kan sikre gode levekår og deltakelse for alle barn, både her i dag og i framtiden.

Å VOKSE OPP MED DÅRLIG RÅD

I dag lever over 110 000 barn i fattigdom, eller i en familie med lite penger. Det betyr at mer enn hvert tiende barn i Norge bor i en familie med lite penger, som igjen er to til tre elever i hvert klasserom. Antall barn som vokser opp i fattigdom, har blitt tredoblet siden 2001, fra 3 % til dagens 11 %.

Det er viktig å huske at det ikke er barna som er fattige, men foreldrene deres. Men barn kan få et vanskelig liv

Visste du at myndighetene er forpliktet til å lytte til barn?

FNs barnekonvensjon artikkel 12:
Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det, og barnets meninger skal tillegges vekt.

Felles for barn som opplever familiefattigdom, er at de står utenfor viktige fellesskap, og at de ofte ikke stiller likt som andre barn.

når foreldrene har lite penger. Det kan være mange ulike grunner til at foreldre har dårlig råd: Kanskje de ikke har jobb, de er skilt og familien lever av lønna til bare én av foreldrene, de er syke og kan ikke jobbe, eller de har kommet til Norge som flyktning og må skaffe seg alt på nytt.

Å vokse opp i en familie med lite penger i Norge kan bety at barna ikke kan være med på det som andre barn i klassen er med på. De kan ikke være med på ting som koster penger, som fotball, ballett eller å lære å spille et instrument. Kanskje familien ikke har råd til å kjøpe nye sko når de gamle blir for små, kjøpe en ny skolesekk når barnet begynner på skolen, eller kjøpe turutstyr til leirskolen. Andre ting som koster mye penger og dermed kan være vanskelig, er å invitere klassen på bursdag, dra på kino eller reise på sommerferie.

Felles for barn som opplever familiefattigdom, er at de står utenfor viktige fellesskap, og at de ofte ikke stiller likt som andre barn.

Oppvekst i en familie med dårlig råd innebærer mer enn bare å ha lite penger. Det kan begrense barns muligheter til å

lykkes på skolen, ha et sunt kosthold, et godt bomiljø og å få tilstrekkelig støtte fra familien. Barn som vokser opp i en familie med dårlig råd, får oftere helseproblemer, særlig innenfor psykisk helse, og de deltar også i mindre grad på aktiviteter etter skolen. Til sammen kan dette bidra til utenforskap og større ulikheter i samfunnet.

HVORDAN BLE RAPPORT TIL

Barn er selv eksperter på egne liv, og barnekonvensjonen slår fast at alle barn har rett til å si sin mening og bli hørt. Derfor har Redd Barna spurt barn selv om hva de tenker om det å vokse opp i en familie med dårlig råd i Norge.

Innspillene fra barn har vi fått gjennom en spørreundersøkelse og 12 fysiske samlinger. Barna har vært i alderen 9–14 år. Samlingene ble gjennomført i små grupper på mellom tre og seks barn, og med elever i klasser på mellom 20 og 30 elever. På alle samlingene innledet vi med åpne spørsmål om hva det vil si å være fattig i Norge, etterfulgt av temaer som familie, skole, fritid, venner og fremtid. Barna jobbet i små grupper, før vi samlet trådene felles og diskuterte utfordringer og erfaringer. Samlingene endte med at barna selv kom opp med

løsninger og tiltak de mente ville hjelpe barn i familier med dårlig råd. I tillegg, har 400 elever gjennomført en digital spørreundersøkelse hvor de har svart på spørsmål og kommet med innspill og erfaringer. Opplegget ble sendt bredt ut, og svarene kom fra alle deler av landet.

KORT OPPSUMMERT – HVA FORTELLER BARNA?

Barna vi har snakket med, er tydelige på at en barndom i dag har en høy prislapp. «Alt koster penger» er et sitat som går mye igjen uavhengig av bakgrunn og nærmiljø. Det er tydelig at barn, selv ned til niårsalderen, har erfart betydningen av penger og ulikhet. Mange har også en forståelse for at penger er med på å åpne eller lukke dører, og at penger har betydning for hvilke muligheter de har i framtiden.

Barna forteller at det å ikke å ha penger er flaut og skamfullt, og at det oppleves som urettferdig. Når vi spør hvilke ord som best beskriver hvordan det oppleves å være fattig i Norge, blir disse ordene oftest brukt: «trist, utenfor, alene, ensom, urettferdig og flaut.»

Barna forteller at det å ikke ha penger er flaut og skamfullt, og at det oppleves som urettferdig.

Skolen koster penger

Barna mener at god utdanning er viktig for at alle skal få like muligheter og slik komme seg ut av fattigdom i framtiden. Samtidig sier de at det er mye som koster penger knyttet til skolehverdagen. Pennal, skolesekk, avslutninger, skolemat, melk, frukt, erstatningskrav og ulikt utstyr til turer er noe av det elevene nevner koster penger. Dette viser hvordan skolen, som barna selv peker på som veldig viktig for å gi alle en lik start, har en høy pris – en pris som ikke alle har råd til å betale.

Vennskap, fritid og uro i familien

En annen utfordring som mange barn er opptatt av, er hvordan sosiale medier forsterker følelsen av ulikhet og utenforskap. Og at penger er viktig for å kunne henge med venner og være med i gjengen.

De aller fleste nevner også at fritidsaktiviteter er dyrt, og at det må finnes støtte til kontingenter og utstyr. Barna sier også at mangel på penger kan føre til kranling hjemme, og at eldre søsken ofte må passe på yngre søsken mens foreldre jobber. Utfordringene hjemme

gjør at det er vanskelig å konsentrere seg på skolen, er beskjeden fra barna.

Løsninger på utfordringene

Selv om det er mange utfordringer ved det å ha lite penger, har barna mange gode forslag til hva som bør gjøres for å sikre gode levekår for alle barn. Forslagene retter seg både mot myndigheter, voksne, foreldre og barna selv. Barna anbefaler blant annet: gratis skolemat og at utstyr til skolen bør deles ut på skolen, høyere inntekt til foreldre gjennom økt støtte fra Nav og billigere eller gratis fritidsaktiviteter. De nevner også at fritidsklubbene og bibliotekene er viktige møteplasser, og at det bør være flere og bedre tilbud her – gjerne med mat. De eldre barna etterlyser også muligheter til å kunne få seg sommerjobb eller deltidsjobb.

Barn og unge som vokser opp i dag, forteller om et samfunn som er preget av forbruk og press, der utenforskap og hverdagsstress forsterkes av ikke å ha det «alle andre» har. Mange er tydelige på at dette ikke er et samfunn de ønsker å vokse opp i.

I tillegg til konkrete forslag snakket barna om behov for endring i holdninger, verdier og større verdimeslige endringer i samfunnet. De ønsker mindre press og mindre søkelys på penger.

Hvem vil være venn med en som er fattig?

Hvis man har penger, så slipper man å tenke på penger hele tiden.

Å VÆRE FATTIG I NORGE

Hvordan føles det å vokse opp i en familie med dårlig råd? Barna brukte ord som trist, flaut og redd oftest, og at det får dem til å føle seg utenfor og skamfulle. De sier de føler at man ikke har like muligheter som andre, og de kjenner på et press for å være lik alle andre. Mange sier også at det å ha dårlig råd får en til å føle seg mindre verdt.

Ordskyen under viser ordene barna hyppigst brukte for å beskrive følelsen av å vokse opp med dårlig råd:

Det å ha lite penger og føle seg fattig har stor innvirkning på selvfølelsen til barn. De beskriver også fysiske plager som «vondt i magen» og «får ikke sove om natta». Mange sier også at de opplever det som urettferdig at de ikke kan være med på det andre barn kan.

Man kan føle seg verdiløs. Ikke viktig. Man kan bli mobba fordi man ikke har det andre har.

Man tenker negativt om seg selv, eller begynner å rakke ned på alle andre fordi man føler seg dårlig selv.

Jeg er redd.

Man føler seg utenfor og utestengt. Man føler seg annerledes enn alle andre.

Utenfor, sulten, lei seg, og blir erta. Man har gamle klær, og folk kaller deg nerd.

Jeg føler meg bekymret.

Er man rik, kan man slippe å føle seg utenfor.

Det føles urettferdig! Alle gjør ting jeg ikke kan være med på!

Føler seg som et null, bekymret og redd for at man ikke kan bo i huset sitt lenger, ja ... rett og slett redd.

Det føles trist og dårlig hvis vi ikke kan gjøre som de andre. Og man blir lei seg.

Flere nevner at det er flaut å komme fra en fattig familie, og at det er best å prøve å skjule fattigdommen. Noen sier de lyver for at andre ikke skal finne ut at de har lite penger. De er redd for å bli mobbet. Noen av barna forteller at de har opplevd erting og mobbing fra andre barn fordi de ikke har det andre har.

Det er flaut, og man føler skam. Man kan få blikk.

Det er mange som føler en trang til ikke å vise andre at de er fattige.

Da kan man bli mobbet. Det er mange som mobber.

Hvis de på skolen får vite at vi låner på «Skattekontoret» (lånesentral), så vil de andre se oss på en annen måte. Og vi vil være annerledes. Man kan få blikk, og det er flaut.

Man kan føle seg verdiløs. Ikke viktig. Man kan bli mobba fordi man ikke har det andre har.

De som er rike, kan tro de er mer «riktige», og kan mobbe. Men så er de bare heldige.

Eg er redd for kommentarer, og eg er litt sur og lei meg og prøver å ha på meg det som ser dyrt ut.

Personer med lite penger vil ikke ha med noen hjem, og de finner på unnskyldninger og sånt.

Mange later som de har glemt ting, så får de låne av folk. Men egentlig har de ikke råd, men det er flaut å si høyt.

Man kan si ting som ikke helt stemmer, for å unngå å bli erta eller mobba. Sier for eksempel «vi gadd ikke dra på ferie i år, vi ble hjemme».

Noen er redd for å innrømme at familien ikke har penger. Noen kan le av dem, mobbe dem. Lærerne mobber også noen ganger.

Hva tenker du når du hører ordet fattigdom? Det var et av spørsmålene barna ble stilt. De fleste svarte at de tenkte på barn i andre land som manglet viktige ting som mat, hus og klær. Når vi spurte om det er fattigdom i Norge, var alle enige om at det var det – men de mente at å være fattig i Norge var noe annet. Å være fattig i Norge dreier seg mer om å være utenfor og ikke ha de samme mulighetene til det som andre har muligheter til.

Hvis en er fattig i Norge, så tenker jeg at de har hus, men ikke har råd til å være med på aktiviteter, eller ikke har nok klær. Og hvis en skal på sykkeltur, så har en ikke råd til å kjøpe sykkel.

At man ikke har råd til å kjøpe mat, og være med på fritidsaktiviteter. Man har lite penger og kjøper det billigste.

Noen som ikke har råd til det som de fleste andre har råd til.

Vi har ikke så mye tøy, og ikke så mye mat.

Jeg ser at de som har mye penger, får flere ting, de får gå på flere fritidsaktiviteter og har mer. De har større biler og kjøper flere ting når de er sammen med vennene sine.

Forskjellen er at de har dårlige klær, liten utdanning og er ikke glade ofte. De er alene mesteparten av tiden.

De rike har det lettere, mens de fattige må passe på hvor mye de bruker.

Mange mente at å være fattig i rike Norge er vanskelig for barn, fordi det er mer uvanlig. Kanskje vanskeligere enn i et land der alle er fattige og man ikke føler seg annerledes.

Mange i Norge har mye penger, og hvis du ikke har det, så blir det på en måte et enda større problem enn i andre land.

Det kan være verre å være fattig i Norge enn i andre land, for i andre land har alle andre lite penger de også. Da føler man seg ikke utestengt.

Mange later som de har glemt ting, så får de låne av folk. Men egentlig har de ikke råd, men det er flaut å si høyt.

I FAMILIEN OG HJEMME

Mange av barna vi snakket med, fortalte at dårlig råd har innvirkning på hvordan de har det hjemme. Flere var opptatt av at dårlig økonomi kunne føre til mye uro, krangling og dårlig stemning hjemme. Mange av konfliktene dreide seg om hvorvidt man hadde råd eller ikke. I tillegg var det mange som sa at foreldrene måtte jobbe mye.

Det verste er at det er mye uro hjemme.

Slitsomt å snakke om det hele tiden – for barna. Hele tiden: «Vi har ikke råd til det, vi har ikke penger.»

Lite penger gjør at foreldrene blir lei seg, og de kan begynne å drikke.

Foreldrene snakker om det hele tiden. Barn skjønner jo! Og man hører jo – hvis de snakker om det på soverommet. Hvordan de snakker sammen.

Familien må jobbe mye. Mamma jobber mye overtid.

Det kan bli krangling, de voksne kan begynne å drikke alkohol, foreldrene jobber mye, mange søsken som kan gjøre hverdagen vanskelig, kan ikke tenke så mye på seg selv.

Hvis foreldrene ikke har penger og du bruker mange penger, da kan foreldrene dine bli sinte, og man krangler.

At barna bekymrer seg for at de ikke kan bo i huset. Eller i leiligheten. Foreldrenes bekymringer går ut over barna. Barna lurer på: Hvor skal vi bo nå? Har vi råd til mat?

Hvis familien ikke har så god råd, så kan det bli dårlig stemning hjemme. Eller at man blir fortore sur fordi man ikke har det man trenger.

Flere nevnte at eldre søsken må hjelpe til med barnepass av yngre søsken fordi foreldrene må jobbe eller hvile. Det kan

Det verste er at det er mye uro hjemme.

gå ut over skolen og sosiale relasjoner. Det blir mindre tid til å gjøre lekser eller henge med venner, fortalte flere.

En mor som har veldig mange barn, la oss si fire eller fem barn. Da er det vanskelig for den eldste når moren er på jobb, å passe på de andre søsknene.

Hvis man lever i en fattig familie, så kan man ikke tenke på seg selv. Må tenke først på søsknene, de må ha matpakke og skal på skolen. Man kan ikke tenke på seg selv, liksom.

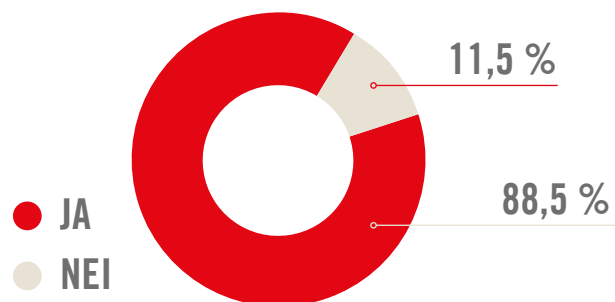
Storebroren må jobbe og tjene penger til familien. Og da tar han kanskje dårlige valg.

Det kan gå ut over valgene man tar og framtiden til de eldre søsknene.

Men det er ikke bare negativt at eldre søsken hjelper. Dårlig råd kan føre til sterkere bånd mellom den eldste og nest eldste. De to eldre passer på de minste. Søskneflokket blir sånn sett tettere.

Figur fra spørreundersøkelse

Er penger viktig for at du skal ha et godt sted å bo?

Da vi spurte om hvorfor de trodde noen familier har dårlig råd, var de aller fleste enige om at det skyldtes at foreldrene manglet utdanning og jobb. Mange fortalte også at det ofte dreide seg om enslige foreldre og familier med mange barn.

Noen foreldre har ikke jobb og tjener ikke så mye penger.

Familier kan få dårlig råd hvis foreldrene ikke har fått gått på skole og fått en god jobb. Hvis man bare har én forelder, så har man ikke så mye penger.

Hvis man har mange søsken, så er det litt vanskeligere å få råd til alt, særlig nye klær og mat. Og da bor man som oftest i mindre leiligheter.

Hvis man akkurat har kommet til Norge, må man begynne helt på nytt. Kjøpe alt nytt og kan ikke språket. Da er det vanskelig.

Nesten alle barna som ble spurt, svarte at penger er viktig for at barn skal ha et godt og trygt sted å bo. Noen snakket også om at hvis du har lite penger, må du bo i et utrygt og «ikke-fint» nabolag.

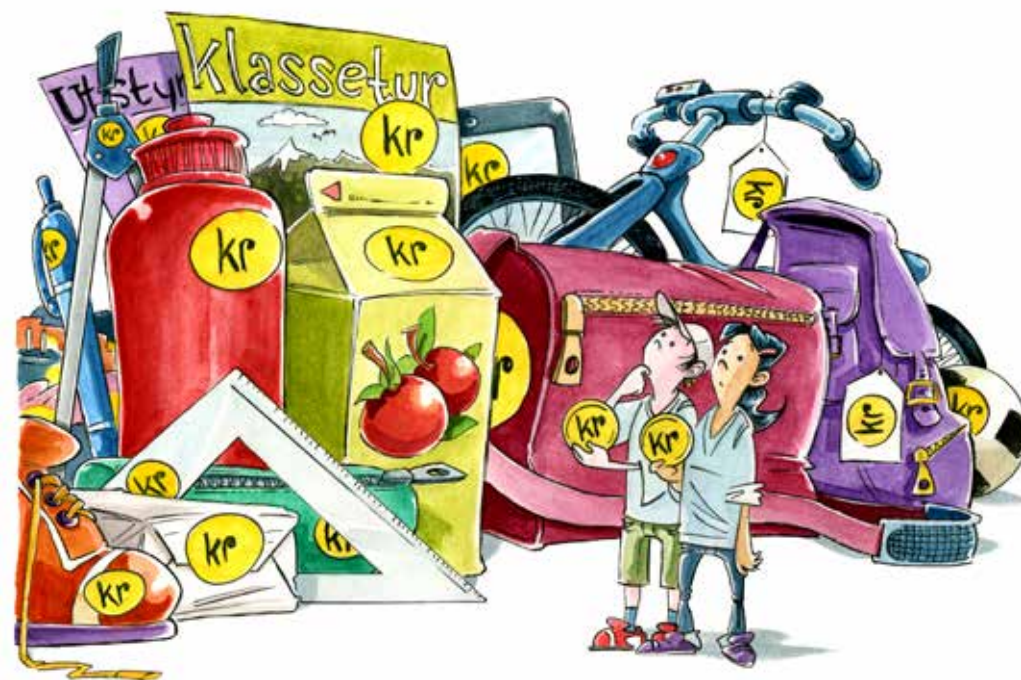
Hus og leiligheter er billigere når de ikke er trygge.

Ja, for da kan det hende at du bor i et dårlig nabolag.

Hvis du bor i et hus i et bra område og en annen person bor i et billigere område. Det er forskjell på livet ditt.

Det er lettere å leve i et område med høy inntekt. Det kan være dårlig miljø i de billigere områdene, og barna kan havne i trøbbel.

Det er forskjell på hvordan man bor. De med lite penger har mindre plass og bor i dårlige områder.

PÅ SKOLEN

Å snakke om hva som koster penger på skolen, engasjerte barna. Selv om de er klar over at skolen egentlig skal være gratis, mente nesten alle barn at det koster å gå på skolen. Flere sa at det er ting de har trengt på skolen som de ikke har kunnet kjøpe, eller aktiviteter de ikke har vært med på fordi prislappen har vært for høy. De forteller at det er flaut å ikke ha med det man trenger, og at det kan ha konsekvenser for om de klarer å gjøre det bra på skolen eller ikke.

Ordene barna hyppigst brukte for å beskrive hva som koster penger på skolen, ser du i ordskyen over.

Hvorfor må vi betale for å gå på skolen? Skolen skal jo være gratis, men det er den ikke. Vi burde få det vi trenger, når vi kommer på skolen, for eksempel utstyr og sekk og gymtøy. Og alle bør få skolemat og melk. Da blir det likt.

Det er dyrt å gå på skolen – i hvert fall hvis du skal ha de tingene som du trenger for å følge med.

Siden skolen skal være gratis, burde vi jo få det vi trenger for å gå der. Ellers er det jo ikke egentlig gratis.

Jeg skjønner ikke hvorfor det skal koste så mye å gå på skolen!

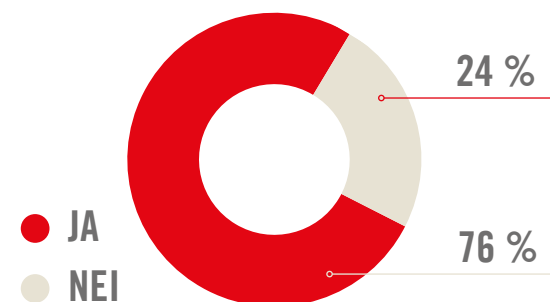
Det er ikke så lett å få til skolen bra hvis jeg ikke har det som jeg trenger for å gjøre det bra.

Jeg sa jeg ikke kunne være med, men egentlig var det sånn at vi ikke hadde penger til å kjøpe det jeg måtte ha med på klasseturen.

Barna forteller at matpakka gjør det veldig synlig hvem som har lite penger. De sier at skolemat er det som skiller dem med god og dårlig råd. De med mye penger har med god og sunn mat, eller foreldrene vippser penger så barna kan kjøpe det de vil. Flere nevner at leverandører som for eksempel TINE, som selger mat og drikke på skolen, gjør at man blir utenfor hvis man ikke har råd. Skolemat er viktig for å kunne konsentrere seg på skolen, sier barna.

Forskjellen ser vi på maten. Noen kommer med mye mat til lunsj og noen ikke.

Figur fra spørreundersøkelse
Er det noe du trenger til skolen eller aktiviteter tilknyttet skolen som koster penger?

At dei ikkje har god mat og frukt i matpakka.

Jeg har jo med mat, men kanskje ikke så mye, og så får jeg ikke bestille melk og sånn.

Mange i klassen pleier å kjøpe tacorull på en kafé utenfor skolen. Jeg har vært der, men kan ikke dra dit ofte. Men noen går der hele tiden. De blir vipset penger fra foreldrene sine heeeele tiden.

Noen får masse greier på skolen, sjokolademelk og eplejuice. Det er også noen som bestiller jogurt med müsli. Det føles ikke noe bra for de som ikke får utdelt noe når melka skal hentes.

Hvorfor skal TINE få lov å selge på skolen?

Mat bør være gratis på skolen. Da ville ingen føle seg utenfor.

En venn av meg hadde ikke med mat i en hel uke, og da måtte de andre elevene gi henne mat.

Skole har mye å si for framtiden. Barn bør klare å fokusere på skolen. Bør gjøre det billigere med mat, at man kan få mat og frukt. Da er det lettere å konsentrere seg.

For å være med på en vanlig skolehverdag forteller barn at de trenger mange ting; skoleutstyr som pennal, sekk, blyanter, farger og viskelær. Men også utstyr til klasseturer, leirskole og skidager. De forteller at det føles urettferdig, og at det ikke burde være sånn.

Skolen maser hele tiden; du må ha blyanter, passer, alle linjaler, viskelær, blyantspisser, alt det der. Vi må betale selv!

Læreren forventer at alle skal komme på skolen med fullt utstyr. På leirskole må vi betale for telt, liggeunderlag, sovepose, mat og tursko. Alt koster. Jeg synes det burde være gratis å bli med på leirskole.

Vi skulle på sykkeltur, sa læreren, men jeg hadde jo ikke sykkel.

Alt bør være gratis på skolen!

Flere nevnte «godteridager» og skoleavslutninger hvor man skal ha med egen mat, som et problem, og at mange brukte mye penger på dette. Det koster mye penger, og det er synlig dersom man ikke har nok eller «bra nok» godteri.

Man føler seg utafør hvis alle mammaene kommer med store kaker eller annet og din mamma ikke kommer med noen ting. Lei seg, tenker mye på det.

I morgen er det godteridag på skolen, og det er litt dyrt. Noen erter hvis man ikke har med nok godteri.

Vi skulle på sykkeltur, sa læreren, men jeg hadde jo ikke sykkel.

Jeg sa jeg ikke kunne være med, men egentlig var det sånn at vi ikke hadde penger til å kjøpe det jeg måtte ha med på klasseturen.

PÅ FRITIDEN OG MED VENNER

Penger er viktig for hvordan barna har det med venner og på fritiden, forteller barna. De opplever et sterkt kjøpepress, og at det er dyrt å gå i bursdager fordi nivået på gaver er høyt. Barn er klar over at det koster mye penger å være med på idrett eller andre aktiviteter, og flere sier at prislappen gjør at de ikke får være med.

Familien min har lite penger. Jeg gjør nesten ikke noe på fritiden fordi jeg ikke har råd.

Fotballtrening koster penger. Det er det samme med svømmetrening.

Du må nesten ha mye penger hvis du skal være med på en fritidsaktivitet. I hvert fall to, det går ikke.

Vi kunne ikke være med. Det er jo altfor dyrt.

Man føler seg utafør, for alle i klassen har en aktivitet de går på, men vi har ikke råd til det. Blir lei meg. Derfor burde det være gratis.

Jeg tror mange ikke er med fordi de egentlig ikke har penger.

Alt koster penger, var en setning barna ofte gjentok. De gjaldt også å være sammen med venner. Noen syntes det var vanskelig å ha med venner hjem, for da måtte de vise fram hjemmet sitt. Andre forteller at det meste av det de gjør sammen med venner, koster penger.

Hvis man har penger, så kan man gå på kino og i bursdag. Penger har mye å si om man føler seg populær eller ikke.

Familien min er heldig, for vi har råd til mat og hus, men noen ganger er det vanskelig å skaffe klær. Jeg har hatt de samme klærne i årevis, og jeg kan ikke gå på shopping fordi jeg ikke har råd. Det er jo ikke så mange som vil være venner med meg da.

Det er viktig å ha det de andre har, hvis noen skal gidde å være sammen med deg.

Jeg synes det hadde vært flaut hvis jeg ikke hadde hatt penger til å være med de nede i byen.

Hvis man har penger, så kan man gå på kino og i bursdag. Penger har mye å si om man føler seg populær eller ikke.

Ja, det er viktig med penger for at man skal ha det gøy med venner. Fordi man pleier å gjøre ting som koster penger.

Andre kan si «Du har ikke airpods, du får ikke bli med og leke». Eller «Du har ikke den buksa, hahahaha du er fattig». Og så sier de at du ikke kan bli med.

Jeg skjønner ikke helt, det koster liksom penger å ha det gøy!

Når man overnatter med venner, er det viktig at man har det som de andre har.

Med venner så spiser vi mat, kanskje kebab. Det koster penger, det er dyrt.

Vi går rundt i byen, henger, og så kjøper alle milkshake på Macern. Og så blir man utestengt hvis man ikke har råd, sånn er det!

Det viktigste er å ha et godt hjerte. Å ha venner koster heldigvis ikke penger.

Alle har med penger som de bruker etter skolen. De kjøper ting på butikken, og så flekser de med tingene de har kjøpt.

To venner, den ene rik, den andre ikke. Da føler man det ulikt når man er med venner.

De som har mye penger, har fine ting, som iPhone 11. Da vil jo alle være sammen med deg.

Selv om barna forteller at mye koster penger på fritiden og med venner, er de aller fleste også opptatt av at vennskap ikke skal koster penger, og at gode venner ikke skal bry seg om du har dårlig råd.

Det viktigste er å ha et godt hjerte. Å ha venner koster heldigvis ikke penger.

Penger kjøper ikke vennskap, og vennskap kan gjøre deg glad selv uten penger.

Venner er snille og dømmer deg ikke for penger.

Venner er venner av en grunn, da burde ikke penger være viktig. Ekte venner bryr seg ikke, venner bryr seg ikke om jeg har lite penger eller rare klær.

Klespress og merkeklær er et tema barna er opptatt av. De nevner klær – i tillegg til mat – som de arenaene det er tydeligste forskjeller mellom «rik» og «fattig» på. Det er også viktig hvor du kjøper klærne dine.

«H&M-kid», det er et uttrykk. Ikke så veldig bra. Mange ser veldig ned på H&M, de synes det er veldig billig og sånn.

Alle vet det. Det er et klespress!

Klær, merkeklær koster penger! Folk baksnakker litt, hun der er skikkelig rar. Man blir stempla som litt sånn teit.

Det er mange som vil se bra ut på skolen, da, så det er mange som tar på merkeklær og dyre smykker. Men så er det noen som ikke har råd til det, og da kommer man med vanlige klær. Og da trækker de som har merkeklær, på de som ikke har.

Vennen min har fine klær, og jeg føler jeg også må ha nye klær for å føle meg bra. Og så blir man sjalu og lei seg.

I vinter var det en jakke som kostet 10 000 kroner. Som de rike på skolen gikk med. Det er mange som er sånn «man må ha den gensereren for å være kul og passe inn». Det er jo ganske dyrt med merkeklær.

Barn opplever et gavepress i bursdager. Spesielt er det de eldre barna som nevner dette som et problem. Gave koster, og det er flaut å komme i bursdag uten gave eller med en «dårlig» gave.

Hvis du skal i bursdag og ikke har råd til gave, det er dumt. Noen er grådige og forventer stor gave.

Man blir veldig utestengt hvis man ikke har med bursdagsgave. Bruker ca. 200 kroner på gave til venner.

Noen gir helt syke bursdagsgaver. Genser til 1000 kroner. Man velger jo selv, men når noen da kommer med gave til 100 kroner, så blir man jo «likte du ikke min gave?».

Ingen vil henge med en som ikke har penger. Det er skikkelig flaut, og man blir alene.

«H&M-kid», det er et uttrykk. Ikke så veldig bra. Mange ser veldig ned på H&M, de synes det er veldig billig og sånn.

Man føler seg utafør, for alle i klassen har en aktivitet de går på, men vi har ikke råd til det. Bli lei meg. Derfor burde det være gratis.

I SOSIALE MEDIER

Utenforskap blir mer synlig i sosiale medier. Det er den klare beskjeden fra barn og unge. Mange opplever at sosiale medier blir brukt til å «flekse» med klær, ting eller spennende ferieturer. Det vil si at man viser fram disse tingene og opplevelsene på en ofte skrytete måte. Barna forteller også at man må ha bra telefon og riktige spill og apper for å ikke være utenfor fellesskapet.

På sosiale medier kan man si slemme ting. Så ja. Sosiale medier gjør at man føler seg utenfor hvis man har dårlig råd.

Hvis du viser deg fram på en «blakk» måte, så får du ikke «likes».

Det er mange som holder noen utenfor fordi de har lite penger. De tenker at «vi vil ikke ha med en som er fattig». Da holder de den personen utenfor i sosiale medier.

Flere forteller at «gaming» er en viktig del av fritiden, og at man da trenger dyrt utstyr for ikke å bli utestengt. De snakker også mye om at det er viktig å ha «bra telefon».

I min klasse er det sånn at hvis en ikke har gamingutstyr, så blir man utestengt. Alle er der.

Hvis alle andre i klassen har råd, og ikke du, og de spiller sammen, da blir man utestengt. Du skjønner ikke hva de andre prater om, og sånn.

Mange i klassen min sier «haha du har så dårlig telefon».

I min klasse er det sånn at hvis en ikke har gamingutstyr, så blir man utestengt. Alle er der.

Det er store forskjeller på hva slags telefon man har. Noen har bra telefon, f.eks. iPhone 11 Pro Max. Andre har små, dårlige og gamle telefoner. Stor forskjell. Da blir man mobba, og så blir man lei seg.

Hvis man ikke har de riktige appene, så har man ikke noe å snakke om med de andre. Man sitter bare stille, for man vet jo ikke hva de andre snakker om.

Barna uttrykker at de ønsker at det var mindre press og mas om telefon. Barna ber skolen og lærere sette regler for bruk av telefon på skolen.

Alle stirrer hele tiden på skjermen!

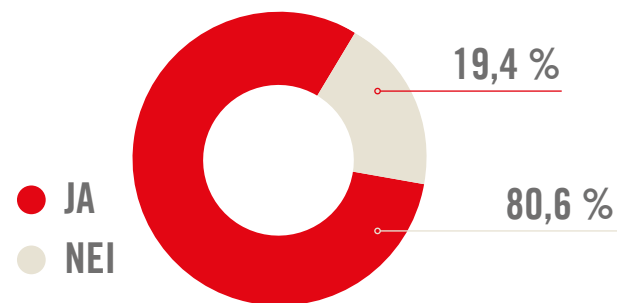
Voksne [foreldre og lærere] bør sette mer grenser på telefonen. Man bør holde aldersgrensa på Snap og Instagram. Mer kontroll på hva som skjer på telefonen til barna.

Vi har ikke lov til å ha med telefon på skolen. Det er bra!

Jeg skulle ønske det var mindre telefonmas. Hvert år kommer det en ny modell som en må ha, og som de som er rike, kjøper, mens andre ikke har råd.

Nesten alle barna som ble spurt, svarte at sosiale medier fører til utenforskap hvis man har dårlig råd. De fleste sier at sosiale medier er et sted hvor man «brifer med» det man har, og det man gjør, og at man blir populær hvis man viser fram dyre, fine ting og klær.

Figur fra spørreundersøkelse
Tror du at sosiale medier (snapchat, facebook, tiktok, instagram m.m.) kan gjøre at noen føler seg utenfor hvis en har lite penger?

På Instagram poster jenter bilder hele tiden av fine ting og klær. Sånn der «wow!». De jentene som ikke har fine klær og poster – folk sier slemme ting til dem.

Ja, man føler seg utenfor, for det er mange som legger ut at man er på ferie eller på Starbucks eller fine restauranter. De som har lite penger, kan ikke dra på de stedene.

De fattige har ikke fine klær, sånn at bildene deres ikke blir bra.

Hvis personen filmer seg selv, og rommet er rotete av «billigting», så kan mange kommentere det, og hun eller han blir mobbet.

Mange legger for eksempel ut på Snapchat at man er med jentene på Tusenfryd, og så filmer de hva som skjer, og så sitter man hjemme og har så lyst til å være med.

Noen kan mobbe deg fordi du har hull i klær og sko og ikke spiser så god mat.

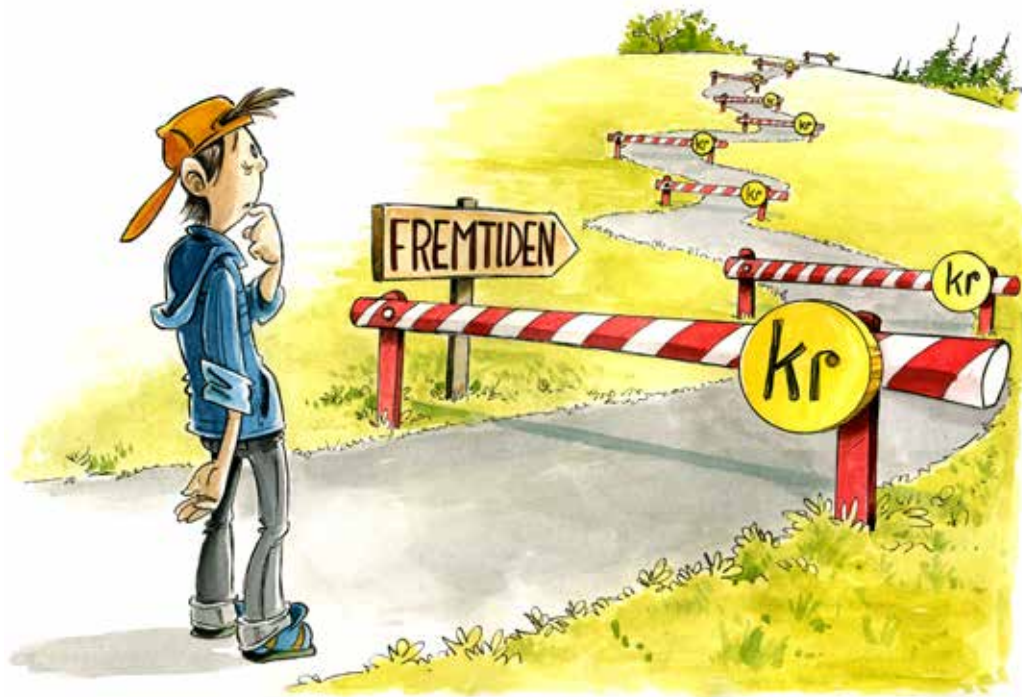
I sosiale medier er det lett at man viser klær og ting som er dyre, og at det blir en trend å vise disse tingene. Det fører til et press om å ha dyre ting.

Instagram og andre sosiale medier er et sted man viser seg fram. Og da lar man andre føle seg utenfor.

Det er noen som legger ut «se hva jeg har kjøpt» og «se hva jeg fikk av foreldrene mine» hele tiden. Og da kan man bli lei seg. Hvis man lager en TikTok i et driftint og moderne hus, med merkeklær, og så er det en annen som lager i et lite og stygt hus, det er forskjell.

De som har de appene, legger ut dyre ting. Da føler andre press.

Ja, fordi alle viser hvilke telefoner og hvilke ting de har, og de som ikke har like mye ting og like ny telefon, kan føle seg utenfor.

TANKER OM FRAMTIDEN

Barna er enige om at utdanning er nøkkelen til en god framtid. Framtiden avhenger av hvordan man gjør det på skolen, er det mange som svarer. De mener at når man bor i Norge, har man stort sett muligheten til å bli det man vil. Samtidig er de helt enige om at barn fra rike og fattige familier ikke stiller med samme utgangspunkt for en god framtid.

Ja, vi har færre muligheter. For da tenker jeg at «slik kommer det til å bli når jeg blir stor, også». Siden jeg hadde det sånn i familien selv.

Man kan være den fattigste personen, men hvis man får utdanning og bra jobb, så kan man klare seg. Må bare jobbe hardt for det.

Skole er viktig. Hvis du følger med på skolen, kan du få en god utdanning og gjøre det bra i framtiden.

Jeg krangler mye hjemme, og har ofte dårlig råd. Men jeg tror at når jeg blir voksen, så kommer det til å gå bra hvis jeg får en god utdanning.

Til tross for at de fleste er enige om at utdanning er et viktig virkemiddel for å komme seg ut av fattigdom, er de enige om at fattigdommen «arves».

Hvis du kommer fra en familie med dårlig råd, kan det bli vanskeligere senere i livet.

Foreldrene har «gitt» barna dårlig råd.

Barn som vokser opp i familie med lite penger, får lite penger når de blir store, fordi de har hatt det i barndommen.

Man får som regel dårlig utdanning hvis man ikke har så god råd.

Hvis du vokser opp i en familie med dårlig råd, tenker du på det når du blir voksen også. Da kan det gjøre at man får færre muligheter.

Hvis foreldrene har lite penger fordi de ikke var så flinke på skolen, påvirker jo det barna også. For da kan ikke foreldrene hjelpe til hvis barna trenger hjelp med skoleoppgaver. Det vil føre til at barnet får dårligere karakterer, og så får de en dårlig jobb, og igjen får de lite penger.

Hvis man har veldig dårlig råd, kan man ta dårlige valg som kan få konsekvenser for framtiden og gi deg trøbbel.

Hvis du kommer fra en familie med dårlig råd, kan det bli vanskeligere senere i livet.

Når vi spør barna om hvorfor de mener at å vokse opp med dårlig råd fører til færre muligheter, svarer de ofte at barn fra lavinntektsfamilier har så mye å tenke på at de ikke klarer å konsentrere seg godt på skolen. At de må jobbe ved siden av skolen og passe småsøsken.

Man tenker mye på det som skjer hjemme, og penger, og da er det ikke så lett på skolen.

Folk begynner å se ned på deg når du har lite penger, og da orker du kanskje ikke å jobbe bra på skolen.

Du må kanskje tjene til familien din og jobbe mye. Det kan gå ut over skolen hvis du har prøver og sånn.

Hvis man har penger, så slipper man jo å tenke på penger hele tiden.

Barn kan være tankefulle og bekymret for familien sin økonomi. Det kan føre til at de ikke klarer å konsentrere seg skikkelig om skolen. I tillegg må man jobbe for å forsørge familien.

Hvis man vokser opp i en familie med dårlig råd, kan det være vanskelig å konsentrere seg på skolen. Og da kan det bli vanskelig å få en god utdanning og god jobb. Uten jobb ingen penger, uten penger ingen muligheter til å leve et godt og langt liv.

At barn fra rike familier har bedre framtidsutsikter, snakker barna om som en selvfølge. Mange nevner at barn som får økonomisk hjelp av foreldrene, har det enklere senere i livet.

Men de som har mye inntekt, får flere tilbud! De får seg inn på bedre videregående og sånne ting.

Det blir lettere for deg å vokse opp og få bedre jobb hvis du har foreldre med større inntekt. Men hvis du har foreldre med lav inntekt, da må du jobbe hardere, for da må du ha jobb på siden av skolen.

Folk som har mye penger, får arvet mye og kan kjøpe hus og sånn. En bra start.

Foreldre pleier å støtte barna hvis de skal kjøpe hus. I alle fall til konfirmasjon og sånt, mange får mye.

Det koster å ta utdanning, alt rundt studiene koster. Det koster å kjøpe hus. Nesten alt i verden koster!

Det koster penger å være russ og studere og sånt. De med dårlig råd kan ikke hjelpe barna med å studere.

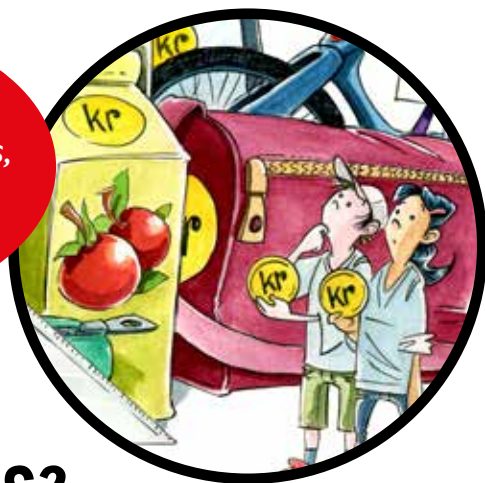
Barn fra fattige familier får ikke like mye av foreldrene, og det blir litt dårligere av alt.

Ja, vi har færre muligheter. For da tenker jeg at «slik kommer det til å bli når jeg blir stor også». Siden jeg hadde det sånn i familien selv.

Man kan være den fattigste personen, men hvis man får utdanning og bra jobb, så kan man klare seg. Må bare jobbe hardt for det.

Barn fra fattige familier får ikke like mye av foreldrene, og det blir litt dårligere av alt.

Utstyr i forbindelse med turer bør være gratis, eller at man bør søke om det.

HVA BØR GJØRES? BARNAS LØSNINGER

Selv om barna snakket om mange utfordringer ved det å ha lite penger, hadde de også forslag til hva som bør gjøres for å bøte på utfordringene. De var opptatt av at de som bestemmer i Norge, skal lytte til hva de hadde å si. Noe alle var opptatt av, var at tiltakene ikke må oppleves som flau for de barna det gjelder.

Det er viktig at tiltakene ikke føles flau og urettferdige for de som har lite. Det skaper forskjeller.

Snakk om det, og la barna få ta del når man lager løsninger.

Men jeg synes at barn i hvert fall burde få si hva de mener. Det barna sier, bør være med i beslutningen til de som bestemmer.

Mange av forslagene var rettet mot familien – og at foreldrene måtte få mer hjelp. Økonomikurs, mer støtte fra Nav, norskopplæring og hjelp til å skaffe jobb var noe av det de foreslo. Barna var også veldig opptatt av at de måtte ha et gratis og godt tilbud i nærmiljøet hvor de kan leke og henge med venner. Men det viktigste tiltaket mente de var at skolen må være gratis slik at alle kan få en god utdanning.

BARNAS LØSNINGER: SKOLE

Barna var tydelige på at skolen ikke er gratis. Som løsninger var det gratis skolemat, melk og frukt som oftest ble foreslått for å skape like muligheter for alle elever – uavhengig av familieøkonomi. Barna foreslo også at skolesaker som pennal og sekk bør være gratis, og at skolene bør organisere låneutstyr til klasseturer og leirskoler.

Hvorfor må vi betale for å gå på skolen? Skolen skal jo være gratis, men det er den ikke. Vi burde få det vi trenger, når vi kommer på skolen, for eksempel utstyr og sekk og gymtøy. Og alle bør få skolemat og melk. Da blir det likt.

Gratis skolemat! Det er det viktigste!

Kan ikke skolen slutte med matpakke, og så kan vi få mat? I gamle dager hadde de kjøkken på skolen som laget mat for barn for hele skolen, og det burde vi ha også.

Jeg kunne ønske jeg lærte mer om hvordan ta opp lån og sånne ting, kjøpe hus, hvordan man kan spare penger på en bra måte.

Jeg synes noen burde lage en digital låneside: FINN.no for klassetur, noen som kan låne bort en sykkel til klasseturer og leirskoler.

Når vi går på skolen, burde alle få de skolesakene de trenger. Skolen må ha blyanter og viskelær for elevene.

Jeg synes ikke vi burde bruke telefon på skolen. Hvis man ikke viser telefonen sin (hvor bra telefon man har), så tenker man ikke på det hele tiden hvis man har dårlig og billig telefon.

Snakke om at det er helt vanlig!

10 TILTAK: SKOLE

- 1 Gratis mat, melk og frukt på skolen
- 2 Alle barn må få skoleutstyr som sekk og pennal på skolen
- 3 Utlånskasse på skolene med utstyr til turer
- 4 Klasseturer og leirskole skal ikke koste penger
- 5 Regler om bruk av mobil på skolen
- 6 Barn må lære om utenforskap, økonomi og fattigdom på skolen
- 7 Helseesykepleier hele uka
- 8 Leksehjelp på alle skoler
- 9 Opplæring i økonomi, rettigheter og antirasisme på skolen
- 10 Alle barn må få et gymkort med en viss sum som skal brukes til gymklær og utstyr

BARNAS LØSNINGER: FRITID

Det var enighet om at fritidsaktiviteter er dyrt, og at mange derfor ikke kan delta. Løsningene barna kom med, varierte. Noen mente at alle barn burde få velge én aktivitet gratis, mens andre mente aktiviteter og sport burde skje i skoletiden. Andre var opptatt av at utstyret var det som var dyrt, og at det burde finnes låneordninger. Felles for forslagene var at det må finnes gode, enkle støtteordninger for kontingenter og utstyr.

Barna forteller også at fritid ikke bare er «å gå på en fritidsaktivitet». Fritid er også å ha steder å henge med venner etter skolen. Barna setter fritidsklubben høyt, og det er et tydelig ønske at tilbudet på fritidsklubben bør utvides – både med flere aktiviteter og mulighet til å spise. Flere nevnte lokalbiblioteket som en viktig møteplass og foreslo bedre og flere tilbud på biblioteket.

Det viktigste er jo at vi har en fritidsklubb som ikke koster, og som har mat. For da kan vi henge gratis med venner.

Biblioteket er et fint sted å være etter skolen og for å møte venner. Men det burde være flere tilbud der og et sted vi kan «game» eller snakke sammen uten å være stille.

Sportsfretex! Fretex, men for sports-, tur- og skoleutstyr.

Egen låneside for sykler, telt og andre ting barn trenger til tur.

Fritidsaktiviteter bør være gratis eller nesten, sånn at alle kan ha det gøy.

Det bør være organisasjoner man kan gå til etter skolen for å få mat eller leke og være med på aktiviteter. Det bør være sånne tilbud på alle skoler. Som AKS/SFO for de som er litt større. Nesten som en ungdomsklubb.

Man kan bli enige om at laget ikke skal reise så mye på cuper og langt vekk.

Bør være en maksgrænse på bursdager, for eksempel 50 eller 100 kroner.

Det er så dyrt å ta bussen til fotballtreninga. Det burde være gratis for barn.

10 TILTAK: FRITID

- 1 Billigere eller gratis aktiviteter eller idrett. Alle kan velge én aktivitet.
- 2 Lokale bibliotek hvor man kan henge, med gode og relevante tilbud
- 3 Mer sommerskole, og aktiviteter bør være åpne om sommeren
- 4 Fritidsklubb i nærmiljøet – med mulighet til å få mat
- 5 Mer og lettere tilgjengelig informasjon om låne- og støtteordninger som dekker kontingent og utstyr
- 6 «Sportsfretex»: Et sted der en kan kjøpe eller leie billig sportsutstyr, som ski, skøyter og skateboard
- 7 Kollektivtransport må bli billigere slik at barn kan komme seg rundt
- 8 Et sted der unge kan møtes for å «game»
- 9 SFO/AKS for eldre barn
- 10 Ferietilbud til barn som er fra familier som ikke har råd til ferie. Hyttelåneside

Det viktigste er jo at vi har en fritidsklubb som ikke koster, og som har mat. For da kan vi henge gratis med venner.

BARNAS LØSNINGER: FAMILIE

«Å få jobb» ser barna på som en av hovedløsningene for at familien skal få bedre råd. Men foreldre må få mer hjelp til å finne jobb. Sommerjobb for ungdom er også noe som ofte blir nevnt som en viktig løsning. Flere forteller at det er vanskelig for ungdom å skaffe jobb, og at det bør bli mye lettere. I tillegg er barna opptatt av at Nav må hjelpe til mer i familier med dårlig råd, og at foreldre bør tilbys økonomikurs.

Barna kan ha ekstrajobb. Sommerjobb eller noe man tjener på.

Nav må hjelpe til mer sånn at foreldre får mer penger til barna.

15–16 år bør man begynne å jobbe, sommerjobb er greit fra man er 13 år.

Man burde ha en dag i uka på skolen der vi isteden jobber og tjener litt penger. Da kan ungdom lære seg hvordan man skal bruke penger, hvordan man skal passe på penger, og hvordan man skal spare.

De kan ha en organisasjon eller en nettside der man har forskjellige jobber til ungdom. Man kan ha det i hver kommune eller på hver skole. Som en FINN.no, men for enkle oppgaver og småjobber.

Reguleringstannlege koster veldig mye. Det bør være billigere.

De foreldrene som ikke er så gode på økonomi, kan få økonomikurs sånn at de kan bli bedre med penger.

10 TILTAK: FAMILIE

- 1 Økonomikurs til foreldre som trenger det
- 2 Språkkurs til de som trenger det, for da blir det lettere å få jobb
- 3 Nav må også spørre barna hva de trenger
- 4 Mer barnetrygd til alle barn
- 5 Ungdom bør lettere få jobb, særlig sommerjobb fra man er 13 år
- 6 Ungdomsjobber på en slags FINN.no-side eller hjelp til å søke på skolen
- 7 Foreldre må få mer hjelp til utdanning og jobb
- 8 Alle må få bo et sted som er trygt, og barn må fortelle hva som er viktig for at de skal være trygge
- 9 Tannlege for foreldre bør være gratis
- 10 Gratis barnehage og AKS/SFO sånn at foreldrene kan jobbe

HVA KAN FORELDRE OG ANDRE VOKSNE GJØRE?

Barna nevner også tiltak som voksne kan gjøre. De mener alle voksne har et ansvar for å være gode forbilder.

Snakk med oss barna om at man ikke trenger å ha dyre ting.

Min bestevenn er fattig. Vi inviterer dem ofte på mat, siden de ikke har råd til det selv.

De som har foreldre med større inntekt, kan hjelpe til med utstyr og sånn.

Vis at man kan gjøre ting som ikke koster penger.

Foreldre bør snakke sammen om at det ikke er greit å kjøpe jakke til 10 000 kroner. Da blir det vanskelig for andre.

Vi har leid ut hytta vår gratis noen ganger til en familie som ikke har god råd. Det kan man gjøre.

Det hjelper hvis de voksne trøster eller hjelper barna som er fattige og blir erta.

Vær en god rollemodell. Ikke vær så opptatt av merker og penger selv.

HVA KAN **BARNA** SELV GJØRE?

Selv om de fleste rådene var rettet mot voksne og myndighetene, var det også mange som sa at barn selv kunne bidra og sørge for at alle ble inkludert.

Ta vare på hverandre.

Spørre om de som er litt utafør, vil være med.

Vi kan leke eller gjøre ting som ikke koster penger. For eksempel ake eller leke gjemsel. Ikke lage så mye press på penger.

Tørre å ikke bry oss så mye om hvor mye penger alle har.

Inkludere alle. Ikke dømme hvis noen ikke har det riktige utstyret.

Ikke mobbe på nett eller på skolen.

Ikke snakke om merkelær mens en du vet ikke har mye penger, hører på. Da kan han eller hun føle seg utenfor.

Ikke mobbe for hva noen har på seg, eller for hva noen spiser.

Når vi går på skolen, burde alle få de skolesakene de trenger. Skolen må hablyanter og viskelær for elevene.

De foreldrene som ikke er så gode på økonomi, kan få økonomikurs sånn at de kan bli bedre med penger.

Biblioteket er et fint sted å være etter skolen og for å møte venner. Men det burde være flere tilbud der og et sted vi kan «game» eller snakke sammen uten å være stille.

Kjære statsminister Erna:

La alle få mulighetene du har fått!

Her et råd for at barn ikke skal føle seg utenfor: Gratis mat på skolen!

Sett av penger til de som har dårlig råd. Hjelp dem. Snakk med dem og finn ut hvordan du kan hjelpe.

La skolen være gratis. Det er mange ting vi trenger til skolen, og det gjør at noen ikke får vært med.

Snakk med de som har det vondt på grunn av pengemangel.

Inkluder alle! Og vis at du er der, at du bryr deg.

Jeg synes kommunene burde ha en dag eller to i uka der barn kan komme og spille fotball og drive andre aktiviteter uten at det koster penger.

Hvorfor må vi betale for å gå på skolen? Skolen skal jo være gratis, men det er den ikke. Vi burde få det vi trenger, når vi kommer på skolen, for eksempel utstyr og sekk og gymtøy. Og alle bør få skolemat og melk. Da blir det likt.

Leirskole må være gratis.

Det er så viktig at vi har en fritidsklubb der vi bare kan ha det gøy uten å tenke på at noe koster.

Kan du si til lærerne at de må ha strengere regler på hvordan vi bruker mobil på skolen? Alle viser dyre ting på Insta!

Ha mindre reklame, for da blir det mindre klespress.

De tre rådene jeg vil gi til deg, er å sette ned prisen på aktiviteter som koster mye, gi litt mer penger gjennom Nav til de som har lite, og hjelpe med familieproblemer.

Jeg mener at foreldre må få mer penger i barnetrygd, og det må jo gjelde alle barn fram til de er 18 år.

Få mer likhet på lønna mellom menn og kvinner. Det vil hjelpe mange familier.

Ta dere sammen og gjør noen forandringer. La alle få en utdanning. La alle ha det gøy. La alle være med på ting.

Har du noen råd til statsministeren? Skriv dem ned her:

HVORDAN FOREBYGGE OG BEKJEMPE FAMILIEFATTIGDOM I NORGE?

Her er Redd Barnas anbefalinger:

Barn og unge har fortalt oss at økonomi fører til store bekymringer i livene deres.

Vi vet at oppvekst i en familie med lite penger kan ha store negative konsekvenser for barn. Det er mulig å løfte familier ut av fattigdom og sikre gode levekår for alle barn, men da må det handles nå.

Redd Barna har syv anbefalinger til beslutningstakere, politikere, kommuner, skoler og fritidsarenaer. De er basert på innspillene fra barn og unge, og deres råd til hvordan vi kan få et samfunn som sikrer at alle barn får en god oppvekst.

1 Lytt til barn og unge og gi dem mulighet til innflytelse.

Barn og unge forteller at de ønsker å bli lyttet til og at de håper beslutningstakere og andre voksne hører på deres tanker og innspill. Rett til medvirkning er nedfelt i barnekonvensjonen. Ved å gi barn mulighet til innflytelse og lytte til hva de har å si, er det mulig å lage gode, treffsikre løsninger.

REDD BARNA ANBEFALER:

- Alle som ønsker å bidra i arbeidet med å bekjempe familiefattigdom bør legge til rette for medvirkning fra ulike grupper barn og unge, gjerne i samarbeid med barne- og ungdomsrådene.
- Lokale og nasjonale myndigheter har særlig et ansvar for å undersøke hvilke behov barn som lever i lavinntekt har, og bør innhente innspill og løsninger fra barn og unge selv.
- Frivillige og ideelle organisasjoner, skoler og andre som treffer barn enten gjennom jobb eller frivillighet, må lytte til barn og gi dem mulighet til å medvirke i utformingen av lokale løsninger.

2 Øk bevisstheten og kunnskapen om konsekvensene av oppvekst i en lavinntektsfamilie.

Barn forteller at en oppvekst i en familie med dårlig råd er flaut og skamfullt, og at det kan føre til mobbing og utenforskap. Økt bevissthet i samfunnet kan bidra til at det blir mindre skamfullt, og til at det tas større hensyn til at familier har ulike økonomiske ressurser. Da blir det både lettere å tilby og å ta imot hjelp, samt å sikre inkluderende oppvekstarenaer der alle har råd til å delta.

REDD BARNA ANBEFALER:

- Voksne som møter barn og unge i hverdagen, enten det er gjennom jobb, frivillighet eller som foreldre, må få økt kunnskap om de økende økonomiske ulikhetene i Norge og hvordan de kan påvirke barn.
- Tematikken må forankres i lærerplaner på relevante utdanninger, og yrkesgrupper må tilbys kursing og etterutdanning.
- Det bør utvikles informasjons- og undervisningsmaterieell som kan brukes både av frivilligheten og på skoler. Barn og unge bør også lære om tematikken på skolen.

3 Tverrfaglig innsats for å forebygge familiefattigdom.

Barn og unge forteller hvordan dårlig råd i familien har store konsekvenser i deres liv, både for hvordan de har det med familien, på skolen, på fritidsaktiviteter, og blant venner. De forteller også at det gjør at de er mer bekymret for framtiden og hvordan den skal bli. For å løse de komplekse og sammensatte utfordringene som følger med familiefattigdom og utenforskap, er det viktig med samarbeid og dialog på tvers av ulike sektorer.

REDD BARNA ANBEFALER:

- Alle kommuner bør vedta en helhetlig og langsiktig plan for å bekjempe familiefattigdom. En slik strategi bør inneholde både avhjelpende og forebyggende tiltak, ansvar bør være tverrsektorielt, og det bør være konkrete målbare resultater for antall barn som skal løftes ut av fattigdom.
- Helse-, sosial-, utdannings-, integrerings-, kultur- og frivillighetsfeltet må ha en felles innsats med barnets beste og bekjempelse av familiefattigdom som mål.
- Det sivile samfunnet og barna det gjelder, bør ha en sentral rolle i utviklingen av lokale handlingsplaner for å bekjempe familiefattigdom.
- Strategier for å bekjempe familiefattigdom bør ha et barnerettighetsperspektiv og ta utgangspunkt i konkrete artikler i barnekonvensjonen.

4 Barnefamilier må få bedre økonomiske rammer.

Barn påvirkes negativt av at foreldrene sliter med økonomien. De forteller at lite penger kan føre til at det blir vanskelig hjemme, både med mye krangling og uro, og at foreldre er fraværende fordi de må jobbe mye. Økonomiske bekymringer kan gjøre det vanskelig for foreldre å være gode omsorgspersoner for barna sine, og fattige familier trenger rett og slett mer penger. Et økonomisk løft vil lette det økonomiske stresset for mange lavinntektsfamilier. Det vil gjøre det lettere for disse foreldrene å gjøre aktiviteter med barna sine, og unngå stress og bekymringer som følger med det å ha lite penger.

REDD BARNA ANBEFALER:

- Barnetrygden må prisreguleres og økes for ALLE barn opp til 18 år. Barnetrygden utgjør en viktig inntektskilde for lavinntektsfamilier, og universelle tilskudd er viktig fordi de er ikke-stigmatiserende og motvirker ikke insentiver til arbeid.
- Barnetrygden må holdes utenfor når sosialhjelpssatser skal beregnes i kommuner. Dette kan gjøres enten ved at det lovfestes nasjonalt, eller gjennom vedtak i kommunestyret.
- Jobb for ungdom må bli lettere tilgjengelig, og det bør opprettes flere praksisplasser. Slik kan ungdom tjene egne penger, oppleve mestring og få arbeidserfaring.
- Barneperspektivet i Nav må styrkes, og Nav må få et tydeligere ansvar for hele familiens levekår. Barns rettigheter må styrkes både i rutiner og standarder for tildeling av ytelser, men også i selve lovverket i Nav, slik at barns behov og beste sikres.

5 Alle med på skolen – utdanningen må bli gratis.

Barn og unge forteller at de opplever at gratisprinsippet i grunnskolen blir utfordret. «Det koster å gå på skolen», forteller barna oss. Det kan dreie seg om skoleturer, leirskoler, ekskursjoner og andre utgifter som finansieres av foreldre. Barn forteller også om skoleutstyr som de må kjøpe for å ha mulighet til en normal skoledeltakelse.

Foreldreutgifter, uavhengig av størrelse, strider imot prinsippene om en kostnadsfri grunnskole, nedfelt både i FNs barnekonvensjon og opplæringsloven. Barn i lavinntektsfamilier er særlig utsatte for ikke å fullføre et skoleløp. De kan slite både hjemme og i klassemiljøet.

REDD BARNA ANBEFALER:

- Barnehage og SFO må være tilgjengelig for alle barn – gratis eller med gode og ubyråkratiske støtteordninger.
- En grundig gjennomgang av gratisprinsippet for å tydeliggjøre og styrke gratisprinsippet i skolen.
- Gratis skolemat, frukt og melk.
- Myndigheter bør vurdere å innføre utstyrs pakker til barn ved skolestart, og nødvendig utstyr som skal brukes i undervisningen må være tilgjengelig på skolen.
- Ved turer og ekskursjoner, bør skolen samarbeide med organisasjoner som låner ut utstyr (utstyrs lagre), og gjerne ha mulighet til lån av klær og utstyr på skolen.
- Arbeid med å styrke bevisstheten og kunnskapen blant lærere, foreldre og skoleledelse - og blant elever selv – om økonomi som barriere og utenforskap. Det bør utvikles materiell som kan bidra til dialog på foreldremøter, i klasserommet og på lærerværelset.

6 Gi barn et sted å være på fritiden.

Barn er tydelige på at de ønsker seg møteplasser og aktiviteter på fritiden, men de opplever ofte barrierer som hindrer dem i å delta. De fleste barn forteller at det er dyrt å delta på fritiden enten det dreier seg om kontingenter og utstyr til organiserte aktiviteter eller å gjøre ting sammen med venner. Flere nevner konkret at det er få steder de kan møtes og være sammen som er gratis, og flere ønsker seg en fritidsklubb i nærmiljøet.

REDD BARNA ANBEFALER:

- Alle kommuner bør utvikle en lokal Fritidserklæring som tilrettelegger for en inkluderende fritid for alle barn. Barn og unge bør få delta i å kartlegge hvilke aktiviteter og tilbud det er behov for i deres lokalmiljø, samt foreslå løsninger for hvordan en kan sikre at alle barn har mulighet til å være med.
- Fritidskortet skal gi alle barn mellom 6 og 18 år en sum til fritidsaktiviteter, men det må sikres støtte til økonomiske kostnader som går utover summen som inkluderes i Fritidskortet, og det må sikres ivaretagelse av andre barrierer som hindrer deltakelse (som manglende transport, informasjon, tilrettelegging m.m). Det kan for eksempel innebære gode og tilgjengelige utlåns- og støtteordninger, informasjon om aktiviteter på relevante språk og universell utforming.
- Barn bør ha tilgang til en fritidsklubb i sitt nærmiljø. Dette kan lovfestes nasjonalt og/eller vedtas kommunalt.
- Foreldre og trenere bør få økt kunnskap og bevissthet om utenforskap, konsekvenser av lavinntekt og inkluderingsmekanismer. Dette kan gjøres gjennom dialogverktøyet *Allemed*.

7 Tilrettelegg for trygge nabolag.

Et trygt og inkluderende nabolag og bomiljø er viktig for barn og unges livskvalitet. Barn forteller at økonomiske ressurser kan avgjøre hva slags nabolag de bor i, og grad av trygghet og tillitt de føler til nærmiljøet.

REDD BARNA ANBEFALER:

- Tilrettelegg for medvirkning og samskapning sammen med lokal ungdom for å bygge ungdom som endringsaktører i eget liv og nærmiljø. Dette kan gjøres gjennom å utforske modeller for samarbeid med ungdom selv, som ungdomsforum, ungdomsledelse og satsing på fritidsklubber og møteplasser som ungdom kan være med og drive. På denne måten vil ungdom føle seg knyttet til lokalmiljøet sitt og oppleve mestring og at de er en del av noe større.
- Prioriterer barnefamilier i bostøtteordninger, styrk bostøtten til barnefamilier ytterligere og senk inntektsgrensen.
- Innfør nasjonale standarder som sikrer barnefamiliers behov ved tildeling av en kommunal bolig, inkludert en standard for boliger til familier, og krev dokumentasjon av at barnets beste vurderinger er gjort ved tildeling av boliger. Opprett en nasjonal oversikt over barn i kommunale boliger, og utred situasjonen til barna.

Hvordan er det å vokse opp i en familie med dårlig råd i Norge? Redd Barna har snakket med barn og unge om betydningen av penger i deres liv, og hva det vil si å vokse opp i en familie med lite penger. Barna har også forslag til hva vi bør gjøre for at alle barn skal få en god oppvekst - uavhengig av foreldrenes økonomi.